

El Virolai

El Virolai és probablement el poema més popular creat pel poeta mossèn Cinto Verdaguer. Amb el temps, el cant d'aquest poema ha esdevingut un himne representatiu de la devoció montserratina i també, en alguns moments, expressió dels sentiments catalanistes. La lletra escrita per mossèn Cinto fou un encàrrec de la Junta Organitzadora de les Festes del Mil·lenari de 1880. Maur Boix, monjo de Santa Maria de Montserrat del qual en fou prior i director de la revista Serra d'Or durant molts anys, escriví l'article "*Virolai*", publicat en la seva obra pòstuma "*Jacint Verdaguer. Montserrat. Llegendari, cançons, odes*" explica l'origen d'aquest popular himne montserratí. Segons diu el pare Maur M. Boix, l'any 1879, en una reunió preparatòria de les festes de celebració del Mil·lenari de 1880, mossèn Cinto es comprometé a escriure la lletra d'una cançó que havia de convertir-se en un nou *Birolay*. El canonge Jaume Collell havia rebut també el mateix encàrrec, però, per altres compromisos, declinà l'ofertament. El text de la cançó s'havia d'adjuntar en la convocatòria del premi del certamen musical a convocar en ocasió de les festes del Mil·lenari de 1880.

En el programa del certamen musical convocat el 25 de febrer de 1880 en ocasió de la festa del Mil·lenari a celebrar el mateix any s'anunciaren dos premis per sengles peces musicals. Les composicions que optessin pel primer premi, una cítara d'or amb esmalts, havien d'estar escrites sobre la lletra de l'himne religiós *Ave Maris Stella*, i les aspirants al segon premi, consistent en un flabiol d'or amb esmalts, havia de ser una melodia popular, que pogués ser cantada a una sola veu pels romeus al santuari de Santa Maria de Montserrat, sobre el *Birolay* escrit per mossèn Cinto Verdaguer que es publicava per primera vegada en la mateixa convocatòria. En aquesta convocatòria ja es dona el nom de *Virolai* al text de la cançó "*fruit de la inspiració del llorejat poeta D. Jacinto Verdaguer*".

La paraula *Birolay* prové del francès *Virelai* (*Lai viré*), terme que designa un gènere poètic-musical destinat a una dansa ballada a Catalunya des del segle XIII. Diu el pare Gregori M. Suñol que la paraula *Virolay* s'ha format de les paraules *virer* (girar) y *lay* que es el mateix *lied* (cançó). Els peregrins montserratins ballaven aquesta dansa durant la celebració de la Vetlla de Santa Maria i el dia següent a la plaça. En el "*Llibre Vermell*", segle XIV, el còdex més antic conservat a la biblioteca del monestir, es reproduïxen alguns d'aquests balls identificats com a *Birolay*. Un d'ells, al que comença amb les paraules *Rosa plasent*, estava

nomenat com a *Biolay a Madona Sancta Maria*. Aquesta cançó estava en uns fulls d'aquest llibre actualment perduts, però el text del ball havia estat copiat l'any 1806 pel pare dominic Jaume Villanueva de Xàtiva, mentre preparava el seu *Viaje literario a las Iglesias de España*, poc abans de la pèrdua de les primeres pàgines del llibre com a conseqüència dels danys provocats per la destrucció del monestir durant la Guerra del Francès. El nom de *Biolay*, esmentat en la convocatòria del certamen, fou suggerit pel canonge Collell, com diu ell mateix en un article, perquè aquest era la peça musical, com es desprèn d'un còdex del segle XIV, "*que devien cantar els peregrins en les vetllades fervoroses dintre del temple de Montserrat*". L'any 1885 el mateix canonge Collell anuncià que s'ha recuperat aquest còdex, en el qual li faltaven les primeres pàgines, precisament en una de les quals estava el cant *Rosa plasent*

Segons Maur M. Boix, mossèn Cinto s'inspirà o va tenir com a referent per escriure el seu poema la lletra del ball *Rosa plasent*. L'entrada del poema verdaguerià *Rosa d'Abril* evoca el *Rosa plasent* del Llibre Vermell entre ambdós textos hi ha altres punts de connexió. Però, al marge d'aquestes coincidències, no es pot considerar el poema de Verdaguer un *Biolay* perquè l'estructura del seu text segueix el patró d'un himne, el qual era molt diferent del propi del gènere poètic-musical conegut com a *Biolay*. Per això, és probable que el nom de donat pel canonge Collell estigué motivat pel seu entusiasme montserratí més que per raons literàries. Segons l'opinió dels especialistes en poètica medieval, alguns dels cants del Llibre Vermell anomenats *Biolay*, entre els quals es troba el *Rosa plasent*, tampoc ho són. El text final del *Virolai* de mossèn Cinto passà per un complex procés d'elaboració tal com es desprèn d'uns autògrafs dipositats a la Biblioteca de Catalunya l'any 1979. L'estudi d'aquest material deixa entreveure la gènesi del famós poema montserratí. Diu el pare Mau Boix que aquestes notes posen al descobert els complicats esborranys de l'autor i els esforços de recerca de Verdaguer per resoldre una obra d'encàrrec que exigia una dedicació i un rigor particular perquè el destí del seu treball era un cant a la Mare de Déu de Montserrat. Per l'evolució d'alguns apunts podria pensar-se que el canonge Collell intervingué per accentuar la catalanitat del text.

Al concurs musical s'hi varen presentar 68 partitures. El veredicte del jurat, proclamat en el solemne acte musical i literari del 25 d'abril, donà com a guanyador del segon premi, l'obra presentada sota el lema "*En terra y mar, oi á qui us implora*" escrita per Josep Rodoreda i Santigós, successor del mestre

Anselm Claver en la direcció del seu moviment de cant coral. La composició musical pel Virolai de mossèn Cinto Verdaguer tingué inicialment molt bona acollida, pel caràcter simpàtic i per la facilitat de les seves cadències. Però fou rebuda amb una certa fredor pels entesos musicals i una clara hostilitat per alguns músics. El Virolai trigà a imposar-se com a himne montserratí. No fou fins al primer terç del segle XX quan aquest cant adquirí la seva rellevància espiritual i cívica. El pare Maur M. Boix destaca que Verdaguer donà al poema un fort accent de sentit religiós i de catalanitat, això explica la seva acceptació popular fins al punt que, a banda del seu valor de fe, ha esdevingut un cant emprat en molt actes públics civils.